kteréž (a contr. přírodní nutnosti) jest institucí lidskou, více méně umělou, pro výkon státní moci a omezení svobody, pro rozsah poměrů a interessů, jež dlužno chrániti, po případě vynucovati, nalézti sluší i lze ethická měřítka, nikoli však jakožto principy absolutní, nýbrž dle faktických poměrů jednotlivých případů.

Za nesprávnou tudíž pokládá *W.* též theorii přejatou namnoze z biologie (*Spencer*), jakoby neomezená soutěž po způsobu zápasu o život byla z důvodů ethických a hospodářských nejlepším zabezpečením sociálního vývoje a zdokonalení (individualism), nesouhlasí ale ani s názory *Kidd-ovými*, kteréž vycházejíce z podobného základu vrcholí v zásadní nesmiřitelnosti individuálního a kollektivního interessu. Intervence státu jest všude na místě, kde povznáší se jí ethická stránka soutěže, kde jde o zabránění vzájemného utlačování individuí, kde tvoří se všemocné monopoly, kde jedná se o účely výchovné neb o povinnosti, jež by jinak vůbec nebyly plněny, a konečně kde zavésti lze jisté lepší formy soutěže. Potud *W.* srovnává se částečně s theorií socialismu jsa jinak přímluvčím za omezení úkonů státních na minimum.

Úvahou o zásadách trestní spravedlnosti se stanoviska spravedlnosti distributivní, o povaze trestného činu jakožto jevu sociálního, kritickým přehledem různých theorií o důvodu trestu a závěrem o potřebě všemožného odstraňování příčin zločinnosti uskutečňováním sociální spravedlnosti končí obsažný a v mnohém ohledu zajímavý spis.

Ethické stanovisko *W-ovo*, jakž sám připomíná, není nové; opírá se o názory *T. H. Greenovy* a jeví vlivy filosofie *Kantovy* a obnoveného racionalismu německého. Z tohoto stanoviska posunuty jsou vzájemné souvislosti i různosti jevů právních, hospodářských a mravních v nynější sociální organisaci do jasného světla, uveden význam tak zv. přirozených práv na pravou míru, posouzena po stránce theoretické i praktické běžná a v době beztoho velice uvolněné individuální kritiky všech autoritativních institucí státu a církve tím nebezpečnější hesla a učení socialistická, dle kterých nynější sociální a hospodářské zřízení jest »ab ovo« špatné, potřebujíc radikální přeměny. V těchto směrech zasluhují úvahy *W-ovy* o sociální spravedlnosti nemenší pozornosti, než jaké dostalo se jeho dřívějšímu spisu o povaze státu, An examination of the State (New York, 1896).

Dr. *Jos. Trakal.*

Emile Vandervelde: Die Entwicklung zum Sozialismus. Berlin 1902. Verlag der Sozialistischen Monatshefte. Stran 231. Cena 3 M.

Vandervelde jest jedním z oněch málo lidí, kteří dovedou v jedné osobě sloučiti povahu plamenného tribuna lidu s klidnou rozvahou badatelovou. Kdežto na př. bruselský referent »Frankfurter Zeitungu« pod dojmem briliantní sněmovní řeči Vanderveldovy vidí v něm budoucího prvního předsedu belgické republiky, za krátký čas po té národohospodářský referent téhož listu doporučuje čtenářstvu spis Vanderveldův, na němž chválí jeho klidný, přesný výraz a jeho velikou objektivnost.

Spis před námi ležící nepatří ovšem k těm, jimiž Vandervelde zjednal si důležité jméno v literatuře národohospodářské. Jest to spíše do jisté míry

učebnice nauky socialistické, mající býti náhradou za základní díla theoretická. Proto zde nenacházíme nových názorův. Autor přijímaje v podstatě theorie Marxovy, podává k nim podobný asi komentář, jako učinil Kautsky v jazyku německém, přihlížeje ovšem v rozsáhlé míře k novým poznatkům i k materiálu novějšímu. V druhé části pak nastíniv výhody společenského vlastnictví autor hledí vystihnouti, jednak jak spravována bude společnost socialistická, jednak jakými zásadami říditi se bude rozdělení výtěžku práce. Vandervelde přesně odlišuje hospodářství státní od hospodáství národního, a s důrazem upozorňuje, že jest hrubou chybou, pokládá-li se kolektivismus prostě za rozšíření dnešních závodů státních. Naopak souhlasí s Considérantem, který praví: »Budou-li státy tak přetvořeny, aby upravovaly na různých hierarchických stupních pohyb obchodu a trhu peněžního, a řídily vnější průmyslové vztahy různých středisek, pak jsou pouze zmocněnci, jmenovanými více méně četnými asociacemi a udržovanými důvěrou těch, kteří je zvolili.«

Pokud pak jde o otázku rozdělení výtěžku práce, Vandervelde nepronáší absolutní soud o tom, zda bude užito toho či onoho principu. Naopak uznává, že relativní a přechodná převaha té či oné formule závisí konec konců na tom, zda jest lépe než některá jiná způsobila, zajistiti v daném okamžiku největší rozmach výrobních sil, největší výnos celkové výroby.

Jakých prostředků bude užito k uskutečnění socialismu? »Kooperace může připravovati socialism, nemůže jej však uskutečniti. Jedině vyvlastnění třídy kapitalistické činem kolektivní vůle může zabezpečiti úplnou emancipaci výrobcův. Zdali toto vyvlastnění stane se znenáhla či náhle, mírně či revolučně, za odškodnění či bez něho — to jsou otázky, jichž zodpovědění závisí bohužel daleko více na poměrech socialních nežli na naší vůli.« Každý sice bude si přáti, aby se tak stalo bez obětí, nicméně tolik jest jisto, že proletariát musí si svoje osvobození vydobyti, že k tomu potřebuje síly, moci: »socialistická myšlenka musí proniknouti všechna zařízení, naplniti hlavy, překonati všechny překážky. Tento vývoj dnes učinil již ohromný pokrok, a socialism může přivlastniti si ona slova, jež 200 let po smrti Kristově Tertulian vmetl v tvář mocnostem zanikajícího pohanstva: »My jsme teprve od včerejška a přece vyplňujeme již celý Váš svět: Vaše města, Vaše tvrze, Vaše vesnice, Vaše shromáždění, Vaše vojska, tribus, decurie, Palatín, senat, forum: ponecháváme Vám jenom Vaše chrámy...« A jako satyr v básni Hugově »socialism z počátku rozcuchaný a umouněný, opovrhovaný při svém vzniku, obávaný ve svém vzrůstu. Ale on roste výš a výše, sáhá po fletně Merkurově, po lýře Apollinově, užívá všeho, co krásného poskytuje umění, užívá právě krásy jako zbraně, pyšně vzpřímuje se před těmi, kdož pokládají se za nesmrtelny, a záhy stoupaje vítězně na jich trůn, vzkřikne k nim v plné síle svého vítězného sebevědomí: »Místo pro všechny! Já jsem Pan! Na kolena, otče Joviši!«

Takovou apotheosou končí jinak střízlivý spis, jejž možno doporučiti všem, kdož by chtěli v krátce seznámiti se se zásadami moderního socialismu.

L. W.